

РОЛЬ ЧИННИКІВ РОЗВИТКУ У СТИМУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ РЕГІОНІВ

Визначено стимулянти та дестимулянти функціонування економіки в регіонах України. Проаналізовано вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на функціонування підприємництва регіонів. Побудовано типологію чинників розвитку регіонів, яка включає в себе такі групи, як: історичні, політичні, соціальні, економічні.

Ключові слова: економічні процеси, регіон, типологія.

I.Z. SAVCHYN

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

THE ROLE OF DEVELOPMENT FACTORS IN IMPROVING THE ECONOMIC PROCESSES OF REGIONS

Stimulants and non-stimulants of economy functioning in the regions of Ukraine are determined. The influence of globalization and integration processes on the functioning of entrepreneurship of the regions is analysed. The typology of regional development factors has been built, which includes such groups as: historical, political, social, and economic.

Keywords: economic processes, region, typology.

Постановка проблеми. Сьогодні зважаючи на фактичну складність процесів розвитку регіонів в умовах глобалізації та інтеграції, зростаючої важливості набувають зовнішні та якісні чинники зростання. До зовнішніх чинників розвитку регіонів належать: зміни в світовій економіці (і особливо поява більшої кількості партнерів для міжнародного економічного співробітництва), наслідки глобалізації та інтеграції, зміни імпорту іноземного капіталу. До якісних чинників розвитку регіонів належать: технічний прогрес (екзогенний та ендогенний), людський капітал (знання та навички, мотивація і рівень життя населення), соціальний капітал (різновиди людських відносин, які сприяють співпраці і виникають як результат традиційно встановлених норм, цінностей і соціальних відносин), а також інституційні зміни, пов'язані з введенням інституційного ладу, нових інститутів і підвищенням ефективності інституційного середовища.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження множинності впливу чинників на розвиток регіонів загалом та їхньої економіки, зокрема продовжуються багатьма вітчизняними та закордонними дослідниками. Однак єдиної класифікації чинників не розроблено, як і немає єдиного твердження щодо переліку чинників розвитку регіонів. Так, А.А. Антохов сформував концепцію чинників розвитку регіональної економіки [1, с. 97-103] та ієрархію факторної множинності розвитку регіональної економіки за різними просторовими рівнями: мега-, макро-, мезо- й мікро- [2, с. 28]. Однак формування такої складної типології спричинило певне дублювання чинників (автор визначає мегаекономічні та економічні чинники, а також економічний потенціал). Також значний спектр чинників розвитку регіонів визначають Жученко А. М. [3, с. 63-66], Козирєва О. В. [4, с. 80-89], Кузькін Є. Ю. [5, с. 39-53], Папіж Ю.С. [6, с. 89-91], Паршина М. Ю. [7, с. 24-30], Чічкань О. І. [8, с. 120-125], Шпильова В. [9, с. 141-146]. Таке дублювання та розфокусування уваги на багатьох чинниках підвищує ймовірність неповного або неточного врахування впливу окремих чинників, а також розпорошення ресурсів спрямованих на подолання негативного впливу або підсилення позитивного впливу окремих чинників економічного розвитку регіонів, що знижує ефективність політики регіонального розвитку.

Також ряд авторів [10, с. 46-52; 11, с. 324-334; 12, с. 50-54] суттєво обмежують рівень складності типології чинників регіонального розвитку визначаючи виключно економічні, соціальні та екологічні групи чинників, у результаті чого знижуються можливості врахування впливу окремих чинників та підвищується загроза окремих ризиків розвитку регіонів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Окремі автори [13, 14; 15; 16] класифікують чинники виключно за напрямом дії на зовнішні і внутрішні, виокремлюючи у їхніх межах як групи чинників (наприклад політичні, господарські, соціальні, технологічні) так і окремі чинники (наприклад законодавча база) [13, с. 29-30; 17], або класифікують виключно на об'єктивні та суб'єктивні чинники [18, с. 406]. Таке надмірне узагальнення значно знижує можливості врахування впливу чинників під час формування політики регіонального розвитку.

Зокрема Е. Блекелі [19] виокремлює набір з 14 чинників розвитку регіонів, які об'єднуються в чотири групи: зайнятість, база розвитку, територіальне розташування і знання (табл. 1). Під час обґрунтування такої класифікації

акцентується увага на ролі кожного з цих чинників у формуванні процесів розвитку регіонів, доводячи важливість таких явищ, як конкурентні переваги, структурна перебудова та інституційний розвиток.

Таблиця 1 – Чинники розвитку регіонів (згідно з Е. Блекелі)

Чинники розвитку	Традиційна точка зору	Сучасна точка зору
Зайнятість	Чим більше суб'єктів господарювання, тим більше робочих місць	Суб'єкти господарювання створюють нові робочі місця відповідно до кваліфікації населення регіону
База розвитку	Розвиток наявних галузей економіки	Створення нових економічних інститутів
Територіальне розташування	Конкурентні переваги ґрунтуються на основних засобах	Конкурентні переваги ґрунтуються на якості території регіону
Знання	Знання якими володію працівники підприємств	Знання як генератор соціально-економічного розвитку

Джерело: сформовано на основі [19].

Вищенаведена типологія чинників дозволяє визначити такі передавальні механізми впливу чинників розвитку регіонів:

- юридичні особи здійснюють виробництво продукції та надають послуги, які є конкурентоспроможними на внутрішньому і міжнародному ринках;
- важливими є дотримання правових норм (ефективне функціонування правової системи) і гарантій економічної свободи;
- необхідність політичної стабільності (внутрішньої і міжнародної);
- забезпечення умов ведення бізнесу (механізм співробітництва економічних і соціальних інституцій – підприємств, фінансових, соціальних, науково-дослідних, консалтингових установ тощо);
- встановлення норм суспільного життя в умовах конкуренції і співробітництва;
- досягнення політичної зрілості і високого рівня якості функціонування органів державної влади на всіх рівнях;
- постійне нарощування соціального капіталу [19].

Також існує інша класифікація чинників розвитку регіонів: людський капітал, фізичний капітал, фінансовий капітал, соціальний капітал, технологічні і організаційні інновації, економія масштабу, економія агломерації, зовнішні

міграції населення, капіталу і товарів, територіальний маркетинг. Враховуючи відмінності між цими чинниками розвинених країн з ринковою економікою та країн Східної Європи, що розвиваються можна модифікувати таку типологію чинників розвитку регіонів, включаючи до них також процеси трансформації та європейської інтеграції як специфічні чинники зростання в країнах з перехідною економікою.

Обидві представлені типології чинників розвитку регіонів містять чинники, виокремлювані різними концепціями і теоріями регіонального розвитку. Однак, жодна з цих груп не охоплює всієї еволюції підходів до розвитку регіонів. Насправді більшість з таких чинників відображає реальні процеси і їхні потенційні наслідки для розвитку регіонів, проте не враховує перспектив розвитку. Оскільки регіон є відкритою системою, яка працює в комплексі і постійно змінюється, то досягти прискорення розвитку регіону можна лише за умови зміни траєкторії поточного шляху розвитку. Для цього необхідно подолати бар'єри поточного стану.

На основі досліджених наукових джерел та аналізування чинних типологій чинників розвитку регіонів рекомендуємо усі чинники розвитку регіонів класифікувати на такі групи:

- 1) історичні;
- 2) політичні;
- 3) соціальні;
- 4) економічні.

В якості основного елемента формування відносин регіону з країною, визначення місця і рівня розвитку регіону варто назвати історичний процес. Він акумулює в собі вплив як у реальному секторі економіки, а також і соціальні, організаційні та географічні зміни. Важливість історичного чинника підкреслюється А. Предом [20, с. 280-281]. Він стверджує, що регіони формуються у чітко визначеній історичній послідовності подій. Вона виникає через діяльність і взаємодію установ і органів управління, що діють в регіоні, а також з урахуванням особливостей соціальної організації регіону. Такі взаємовідносини і їхні елементи впливають на процес так званого суспільного відтворення. А. Пред доводить, що суспільне відтворення є безперервним процесом, який призводить до утворення внутрішньо однорідних систем відповідно до певних концепцій, які відрізняються між собою. Запорукою їхнього подальшого функціонування є рівень історичної довготривалості

сформованих структур. Такий підхід відповідає широко розповсюдженій концепції «залежності від шляху». У широкому розумінні її можна трактувати як «взаємозалежність історичної послідовності подій і результатів у часі». Цей підхід базується на історичних і еволюційних положеннях, зосереджуючи увагу на появі і нарощуванні індивідуальних особливостей регіонів в часі. В межах такого підходу «політичні рішення, прийняті в минулому, визначають не тільки форму сучасних інститутів, але і спектр можливих інституційних форм у майбутньому» [20, с. 280-281].

Представники еволюційного підходу до розвитку регіону вважають, що подолання історичних бар'єрів є неможливим, а історичні умови незмінно впливають на розвиток регіону. Прикладом макрозмін у соціально-економічних системах є, зокрема, інновації Й. Шумпетера. Нові методи адаптації створюють нові напрями розвитку, які досягаються механізмами творчого руйнування. Однак, у соціально-економічних системах механізми створення нових напрямів розвитку систем з'являються випадковим чином (в силу своєї природи), і спостереження таких механізмів є утрудненим, оскільки вони функціонують без очевидних прикмет. Тому активний вплив на механізм змін, який міг би спричинити вибір іншого напрямку розвитку регіону є суттєво утрудненим.

По відношенню до регіонів важливість історичного чинника як детермінанти, що визначає їхній розвиток і взаємовідносини є надзвичайно високою. Основний адміністративний устрій України був сформований процесами, які належать до далекого історичного минулого. Однак, не завжди просто визначити відмінності ключових подій, які мали вирішальне значення для розвитку регіонів, визначити «носіїв» їхнього формування і механізми реалізації.

Сучасний адміністративно-територіальний устрій України було сформовано практично повністю у II половині XX ст.

Важливим чинником, який додатково погіршував пропорції між регіонами, були рішення державних органів влади щодо розподілу фінансових ресурсів та інвестицій, які приймалися часто з урахуванням виключно політичних інтересів та носили ірраціональний характер з економічної точки зору. В результаті чого регіональна структура країни характеризується суттєвими відмінностями у розвитку регіонів. Це ускладнює формування політики регіонального розвитку. Процес вирівнювання диспропорцій та конвергенції триває і у даний час та є одним з основних напрямів поточної регіональної політики.

Отже, незаперечною є важливість історичного чинника, який постійно формував потенціал регіонів України. Крім поділу на мегаполіси і периферійні регіони, низький рівень розвитку регіонів тісно пов'язаний із функціонуванням промисловості у період централізованої планової економіки, а формування територіального устрою внаслідок недоліків адміністративної та політичної культури ще більше посилили диспропорцію розвитку регіонів України.

Результатом історичного процесу також є загальні політичні, соціальні та економічні чинники, які визначають форму національної економіки та її елементів – економік окремих регіонів. Вони утворюють свого роду межі, у яких регіон функціонує і можуть позитивно або негативно впливати на його розвиток. Вони описуються як "необхідні умови для соціально-економічного розвитку» та визначаються як потенційні можливості для стимулювання зростання, які можуть але не мусять бути використані на практиці.

До політичних чинників належать: політичний устрій країни і рівень автономії її регіонів, а також тип регіональних органів управління і сфера їхньої компетенції, можливості політичних партій і політичних організацій (способи їхнього використання влади та рівень їхнього сприйняття суспільством). З урахуванням політичних умов функціонування регіони можуть класифікуватися на такі типи:

- автономні або самоврядні регіони;
- самоврядні регіони, в яких одночасно із органами місцевого самоврядування функціонують органи центральної виконавчої влади;
- самоврядні регіони, в яких органи центральної виконавчої влади представлені через посадових осіб;
- функціональні регіони, в яких місцеві адміністрації повністю підпорядковуються (є агентами) центральної виконавчої влади.

Від рівня автономії і типу влади в регіоні залежать можливості проведення активної політики на рівні регіону. Важливими чинниками є об'єктивні тенденції на найнижчому – регіональному рівні, які сприяють поступовому збільшенню компетенцій регіонів, що сприяє трансформації функціональних регіонів у самоврядні.

Основні політичні можливості для регіонів закріплюються юридично. Базовим документом, який заклав основи регіонального розвитку в Україні був Указ Президента України № 341/2001 «Про концепцію державної регіональної політики» від 25.05. 2001 р. [21].

Діяльність державних органів влади на регіональному рівні обмежується, в основному, контролем законності, економічної доцільності і повноти виконання органами місцевого самоврядування завдань державного управління, які здійснюються ними відповідно до законів або за домовленістю з урядом.

Додатковим елементом, який впливає на умови взаємовідносин між регіонами і країною в політичній та адміністративній сфері є модель регіональної політики, яка формується та реалізується на національному рівні. Основними цілями регіональної політики є розміщення обмежених продуктивних сил між окремими галузями, пристосування структури вироблюваних благ до структури потреб (алокція продуктивних сил) і зниження диспропорцій рівня розвитку регіонів.

Реалізація регіональної політики безпосередньо пов'язана з головною ціллю соціально-економічного розвитку і зводиться, в основному, до контролю розвитку шляхом формування і посилення чинників розвитку. На практиці ці положення мають різний рівень реалізації. Визначаються три типи регіональної політики: активну, пасивну та проміжну. Активна політика поєднує в собі положення теорії локалізації промисловості та моделі ендогенного зростання. Теорія локалізації промисловості базується на припущенні про те, що регіональні відмінності автоматично не зникають у результаті вдосконалення ринкового механізму. Основою регіональних відмінностей розвитку є інструменти «кумулятивного впливу», які є результатом концентрації в окремих регіонах центрів продуктивних сил, що призводять до підвищення продуктивності та конкурентоспроможності регіону. А це в свою чергу призводить до збільшення масштабів виробництва і виробничого потенціалу. Для подолання цих явищ, необхідним є підвищення продуктивності праці у периферійних регіонах з метою формування ефекту масштабу і сприяння розвитку місцевого підприємництва. Пасивна політика регіонального розвитку базується, в свою чергу, на припущеннях неокласичних моделей економічного зростання. Вона базується на припущенні, що усі заходи сприяють поліпшенню функціонування ринку якщо вони реалізуються через усунення бар'єрів на шляху мобільності засобів виробництва і товарів, трансферу інформації та технологій між регіонами. У проміжній моделі регіональної політики – яка є поєднанням пасивної і активної моделі, суб'єктами регіональної політики, крім держави, є органи місцевого самоврядування та суб'єкти бізнес-середовища. Їхня головна мета полягає в тому щоб досягти максимально можливої ефективності економіки

та стимулювання структурних перебудов в економіці регіонів. Реалізація однієї із трьох, зазначених вище моделей на практиці залежить від умов правового та адміністративного регулювання в країні. На сьогоднішній день найпопулярнішою є третя модель, у якій роль координатора відіграють органи державного управління, органи місцевого самоврядування усіх регіонів є одержувачами ресурсів в межах реалізації регіональної політики.

Висновки. Із підвищенням рівня сприятливості умов господарювання та рівня якості інституційної підтримки підвищується рівень економічної активності у регіоні. За умов відсутності державного втручання, яке усуває накопичені диспропорції в регіональному розвитку, регіони із переважаючим потенціалом будуть підвищувати рівень домінування, тоді як у відсталих регіонах негативні явища будуть тільки загострюватись. В межах теоретичних концепцій регіонального розвитку пропонується цілий ряд заходів щодо запобігання таких явищ, що створюють негативні, з економічної і соціальної точки зору, ефекти. До них належать: підвищення кваліфікації робочої сили, інвестиції в інфраструктуру, стимулювання експорту, створення інститутів, які підтримують розвиток підприємництва, поширення інноваційних методів управління та створення нових технологій і інновацій.

Література

1. Антохов А. А. Концепція факторів розвитку регіональної економіки в фокусі основних підходів до її формування / А. А. Антохов // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Економіка. - 2015. - Т. 23, вип. 9(1). - С. 97-103.
2. Антохов А. А. Факторна множинність розвитку регіональної економіки в контексті інтелектуалізації суспільства / А. А. Антохов // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. - 2015. - Вип. 1(1). - С. 27-30.
3. Жученко А. М. Концепція сталого розвитку регіону: передумови формування та фактори впливу / А. М. Жученко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 9. - С. 63-66.
4. Козирева О. В. Аналіз теоретичних підходів до визначення факторів економічного зростання регіонів / О. В. Козирева // Проблеми економіки. - 2016. - № 2. - С. 80-89.

5. Кузькін Є. Ю. Вплив децентралізації на розвиток регіонів / Є. Ю. Кузькін // Наукові праці НДФІ. – 2016. – №3 (76). – С. 39-53.
6. Папіж Ю. С. Ефективна регіональна економіка: фактори розвитку / Ю. С. Папіж // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2014. - Вип. 7(4). - С. 89-91.
7. Паршина М. Ю. Методичний підхід до визначення факторів впливу на ефективність використання потенціалу регіонів / М. Ю. Паршина // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. - 2016. - № 1. - С. 24-30.
8. Чічкань О. І. Визначення основних чинників сталого розвитку регіонів України / О. І. Чічкань // Економіка промисловості. - 2010. - № 4. - С. 120-125.
9. Шпильова В. Стратегія та фактори конкурентоспроможності регіону / В. Шпильова, В. Малюков // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2015. - Вип. 40(4). - С. 141-146.
10. Гришко В. В. Регіональні чинники сталого розвитку регіону / В. В. Гришко // Економіка і регіон. - 2015. - № 4. - С. 46-52.
11. Касперович О. Ю. Активізація соціальних чинників забезпечення сталого розвитку регіону: духовно-культурний аспект / О. Ю. Касперович // Управління економікою: теорія та практика. - 2013. - № 2013. - С. 324-334.
12. Мін Лі. Діагностика соціально-економічного розвитку регіону як елемент механізму державного управління / Ли Мин // Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка. - 2012. - № 4. - С. 50-54.
13. Гладка Л.І. Фактори впливу на соціально-економічний розвиток регіонів / Л.І. Гладка, А.П. Тіюццо // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – №227. – С. 29-31.
14. Ковальчук В. Чинники впливу на формування конкурентоспроможності сучасного регіону / В. Ковальчук, С. Запотоцький // Часопис картографії. - 2012. - Вип. 4. - С. 52-64.
15. Макаренко М. В. Визначення головних чинників конкурентоспроможного розвитку регіону / М. В. Макаренко // Економіка та держава. - 2014. - № 5. - С. 6-9.
16. Яковлев О. В. Ендогенні та екзогенні чинники соціокультурного розвитку регіонів сучасної України / О. В. Яковлев // Культура і сучасність. - 2013. - № 1. - С. 93-98.

17. Дегтярьова І.О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону [Електронний ресурс] / І.О. Дегтярьова // Державне управління та практика. – 2009. – №1(9). – Режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf
18. Кучерук Т. Г. Регіоналізація: об'єктивні та суб'єктивні чинники розвитку / Т. Г. Кучерук // Університетські наукові записки. - 2009. - № 1. - С. 403-407.
19. Blakely, E., 1989, Planning Local Economic Development, Newbury Park, California: Sage Publications.
20. Pred, A., 1984, Place as a historically contingent process: structuration and time-geography, Annals of the Association of American Geographers, no 74, p. 279-297.
21. Указ Президента України «Про концепцію державної регіональної політики» № 341/2001 від 25.05. 2001 р.

References

1. Antokhov A. A. Kontsepsiia faktoriv rozvytku rehionalnoi ekonomiky v fokusi osnovnykh pidkhodiv do yii formuvannia / A. A. Antokhov // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Serii : Ekonomika. - 2015. - T. 23, vyp. 9(1). - S. 97-103.
2. Antokhov A. A. Faktorna mnozhynnist rozvytku rehionalnoi ekonomiky v konteksti intelektualizatsii suspilstva / A. A. Antokhov // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii : Ekonomika. - 2015. - Vyp. 1(1). - S. 27-30.
3. Zhuchenko A. M. Kontsepsiia staloho rozvytku rehionu: peredumovy formuvannia ta faktory vplyvu / A. M. Zhuchenko // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii : Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo. - 2016. - Vyp. 9. - S. 63-66.
4. Kozyrieva O. V. Analiz teoretychnykh pidkhodiv do vyznachennia faktoriv ekonomichnoho zrostannia rehioniv / O. V. Kozyrieva // Problemy ekonomiky. - 2016. - # 2. - S. 80-89.
5. Kuzkin Ye. Yu. Vplyv detsentralizatsii na rozvytok rehioniv / Ye. Yu. Kuzkin // Naukovi pratsi NDFI. – 2016. – #3 (76). – S. 39-53.
6. Papizh Yu. S. Efektyvna rehionalna ekonomika: faktory rozvytku / Yu. S. Papizh // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky. - 2014. - Vyp. 7(4). - S. 89-91.
7. Parshyna M. Yu. Metodychnyi pidkhid do vyznachennia faktoriv vplyvu na efektyvnist vykorystannia potentsialu rehioniv / M. Yu. Parshyna // Derzhava ta rehiony. Serii : Ekonomika ta pidpriemnytstvo. - 2016. - # 1. - S. 24-30.
8. Chichkan O. I. Vyznachennia osnovnykh chynnykiv staloho rozvytku rehioniv Ukrainy / O. I. Chichkan // Ekonomika promyslovosti. - 2010. - # 4. - S. 120-125.

9. Shpylova V. Stratehiia ta faktory konkurentospromozhnosti rehionu / V. Shpylova, V. Maliukov // Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seria : Ekonomichni nauky. - 2015. - Vyp. 40(4). - S. 141-146.
10. Hryshko V. V. Rehionalni chynnyky staloho rozvytku rehionu / V. V. Hryshko // Ekonomika i rehion. - 2015. - # 4. - S. 46-52.
11. Kasperovych O. Yu. Aktyvizatsiia sotsialnykh chynnykiv zabezpechennia staloho rozvytku rehionu: dukhovno-kulturnyi aspekt / O. Yu. Kasperovych // Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka. - 2013. - # 2013. - S. 324-334.
12. Min Li. Diahnostyka sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu yak element mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia / Ly Myn // Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomika. - 2012. - # 4. - S. 50-54.
13. Hladka L.I. Faktory vplyvu na sotsialno-ekonomichni rozvytok rehioniv / L.I. Hladka, A.P. Tiotstso // Kultura narodov Prychernomoria. – 2012. – #227. – S. 29-31.
14. Kovalchuk V. Chynnyky vplyvu na formuvannia konkurentospromozhnosti suchasnoho rehionu / V. Kovalchuk, S. Zapototskyi // Chasopys kartohrafii. - 2012. - Vyp. 4. - S. 52-64.
15. Makarenko M. V. Vyznachennia holovnykh chynnykiv konkurentospromozhnoho rozvytku rehionu / M. V. Makarenko // Ekonomika ta derzhava. - 2014. - # 5. - S. 6-9.
16. Yakovlev O. V. Endohenni ta ekzohenni chynnyky sotsiokulturnoho rozvytku rehioniv suchasnoi Ukrainy / O. V. Yakovlev // Kultura i suchasnist. - 2013. - # 1. - S. 93-98.
17. Dehtiarova I.O. Faktory pidvyshechennia konkurentospromozhnosti suchasnoho rehionu [Elektronnyi resurs] / I.O. Dehtiarova // Derzhavne upravlinnia ta praktyka. – 2009. – #1(9). – Rezhym dostupu: http://academy.gov.ua/ej/ej9/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf
18. Kucheruk T. H. Rehionalizatsiia: obiektyvni ta subiektyvni chynnyky rozvytku / T. H. Kucheruk // Universytetski naukovi zapysky. - 2009. - # 1. - S. 403-407.
19. Blakely, E., 1989, Planning Local Economic Development, Newrbury Park, California: Sage Publications.
20. Pred, A., 1984, Place as a historically contingent process: structuration and time-geography, Annals of the Association of American Geographers, no 74, p. 279-297.
21. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro kontseptsiuu derzhavnoi rehionalnoi polityky» # 341/2001 vid 25.05. 2001 r.